

POSTANOWIENIE

Dnia 14 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku R. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o nieobciążanie zwrotem świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 kwietnia 2011 r.,
zażalenia wnioskodawcy na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 30 września 2010 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 30 września 2010 r. Sąd Apelacyjny odrzucił skargę R. P. o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 24 lutego 2010 r., którym oddalona została apelacja wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 29 lipca 2008 r. oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w przedmiocie obciążenia wnioskodawcy zwrotem wypłaconego nienależnie świadczenia.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że przywołane przez wnioskodawcę okoliczności - aczkolwiek prawidłowo wskazał on jako podstawę skargi art. 401 k.p.c. - nie mogły doprowadzić do stwierdzenia, że w toku postępowania przed Sądami obu instancji został pozbawiony możliwości obrony swych praw. Wnioskodawca nie podejmował bowiem pism sądowych kierowanych na podany przez niego w piśmie procesowym

z dnia 21 sierpnia 2006 r. adres do doręczeń: „Z. 7, 26-290 M.”, następnie był zawiadamiany o terminach rozpraw bezpośrednio na wskazywany przez niego konsekwentnie adres: „Poste Restante 1”, a w okresie obejmującym działanie ustanowionego z urzędu pełnomocnika procesowego, o terminach tych zawiadamiany był pełnomocnik. Pełnomocnik był również obecny na rozprawie w dniu 29 lipca 2008 r., po zamknięciu której zapadł wyrok Sądu pierwszej instancji oraz sporządził apelację od tego wyroku. Apelacja została sporządzona również przez wnioskodawcę, który w dniu 1 września 2008 r. cofnął wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, oświadczając iż będzie występował osobiście i wnioskując o bezpośrednie doręczanie mu wszelkich pism. Następnie wnioskodawca zgłosił ponownie wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, który został oddalony postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 15 stycznia 2010 r. Skierowane do wnioskodawcy - na ponownie wskazany przez niego w piśmie procesowym z dnia 18 stycznia 2010 r. adres „1 Poste Restante” - zawiadomienie o wyznaczonym na 10 lutego 2010 r. terminie rozprawy apelacyjnej nie zostało przez niego odebrane w terminie i pozostawiono je w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia zgodnie z art. 136 § 2 k.p.c. Po zamknięciu rozprawy w tym dniu ogłoszenie wyroku zostało odroczone na dzień 24 lutego 2010 r. Na ogłoszeniu wyroku wnioskodawca nie stawił się.

Sąd Apelacyjny wywiódł, że warunkiem rozpatrywania zasadności skargi o wznowienie postępowania jest spełnienie warunków wskazanych w art. 410 § 1 k.p.c. Sąd bada więc, czy skarga została wniesiona w terminie, czy opiera się na ustawowej podstawie wznowienia oraz czy jest w ogólności dopuszczalna. Uchybienie jakiegokolwiek z tych przesłanek powoduje odrzucenie skargi. Skoro więc zawarte w skardze zarzuty nie znajdują uzasadnienia w okolicznościach faktycznych sprawy, przeto podlega ona odrzuceniu.

W zażaleniu na powyższe postanowienie wnioskodawca wniósł o jego uchylenie, zarzucając naruszenie art. 410 § 1 k.p.c. poprzez jego błędne zastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono, że Sąd Apelacyjny - przyjmując wniesienie skargi w terminie i prawidłowe powołanie w niej art. 401 pkt 2 k.p.c. jako podstawy wznowienia - nie rozważył przywołanych w skardze okoliczności

wskazujących na pozbawienie wnioskodawcy jakiegokolwiek możliwości obrony praw, stąd też kontrola zażaleniowa zaskarżonego postanowienia nie jest możliwa, co oznacza, że orzeczenie to zostało wydane w warunkach nieważności postępowania z art. 379 pkt 5 k.p.c.

Skarżący wywiódł, że wniesiona przez niego skarga o wznowienie postępowania spełniała wszystkie warunki określone w art. 409 k.p.c., a Sąd drugiej instancji nie wskazał braku skargi, który stanowiłby o jej niedopuszczalności. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny winien był rozpoznać skargę merytorycznie na rozprawie - po prawidłowym zawiadomieniu o jej terminie - i orzec zgodnie z art. 412 § 1 i 2 k.p.c. Skarżący wskazał, że - w jego ocenie - nadanie biegu skardze uzasadniały następujące okoliczności: 1. niedoręczenie zawiadomienia o terminie rozprawy w dniu 10 lutego 2010 r., po której zapadł wyrok z dnia 24 lutego 2010 r.; 2. wysłanie wezwania na adres pocztowy, co nie mogło wywołać skutku prawnego doręczenia zastępczego z art. 139 § 1 k.p.c., gdyż urząd pocztowy nie jest i nie był mieszkaniem skarżącego; 3. naruszenie art. 377 k.p.c., przez niezłożenie na rozprawach w dniach 15 stycznia i 10 lutego 2010 r. sprawozdania przez sędziego, co oznacza, że żadna z tych rozpraw się nie rozpoczęła, a mimo to - bez rozprawy - wydany został wyrok z dnia 24 lutego 2010 r.; 4. naruszenie art. 117 § 4 k.p.c., przez nieustanowienie dla chorego fizycznie i psychicznie wnioskodawcy pełnomocnika z urzędu, nieuzasadnienie tego postanowienia i jego niedoręczenie przed rozprawą wyznaczoną na dzień 10 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie jest usprawiedliwione, chociaż nie wszystkie postawione w nim zarzuty mogą być uznane za zasadne.

Zgodnie z art. 409 k.p.c. skarga o wznowienie postępowania powinna czynić zadość warunkom pozwu oraz zawierać oznaczenie zaskarżonego orzeczenia, podstawę wznowienia i jej uzasadnienie, okoliczności stwierdzające zachowanie terminu wniesienia skargi oraz wnioski o uchylenie lub zmianę zaskarżonego orzeczenia. Z kolei w myśl art. 410 § 1 k.p.c. sąd odrzuca skargę wniesioną po upływie przepisanej terminu, niedopuszczalną lub nieopartą na ustawowej podstawie; postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym. W ocenie skarżącego, skoro wniesiona przez niego skarga o wznowienie postępowania

odpowiadała wymogom formalnym określonym w art. 409 k.p.c., a w szczególności jako ustawową podstawę wznowienia wskazywała art. 401 pkt 2 k.p.c., to niedopuszczalne było jej odrzucenie na podstawie art. 410 § 1 k.p.c., ale powinna ona podlegać - po przeprowadzeniu rozprawy - merytorycznemu rozpoznaniu w sposób określony w art. 412 § 1 i 2 k.p.c. Inaczej rzecz ujmując, skarżący uważa, że z art. 410 § 1 k.p.c. wynika, iż w zakresie badania podstaw wznowienia na posiedzeniu niejawnym mieści się wyłącznie badanie, czy w skardze została wskazana podstawa wznowienia i czy odpowiada ona jednej z podanych w Kodeksie postępowania cywilnego przyczyn uzasadniających żądanie wznowienia, natomiast dokonywanie oceny, czy wskazana podstawa wznowienia w rzeczywistości zachodzi podlega badaniu na rozprawie. Stanowisko to jest błędne, gdyż - po zmianie z dniem 6 lutego 2005 r. treści art. 410 § 1 k.p.c. i skreśleniu art. 411 k.p.c. - ocena czy wskazana przez skarżącego ustawowa podstawa wznowienia faktycznie występuje może być dokonana również na posiedzeniu niejawnym. W konsekwencji, kontrolując oparcie skargi na ustawowej podstawie wznowienia sąd bada, czy twierdzenia skargi stanowią taką ustawową podstawę, gdyż jeśli wskazana podstawa została sformułowana w sposób odpowiadający ustawie, ale w rzeczywistości nie występuje, skarga podlega odrzuceniu z mocy art. 410 § 1 k.p.c. (por. między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., IV CO 6/05, LEX nr 155376; z dnia 24 stycznia 2007 r., III CZ 1/07, LEX nr 533907; z dnia 11 marca 2009 r., II UZ 2/09, LEX nr 527081; z dnia 6 listopada 2009 r., I CZ 57/09, LEX nr 599744; z dnia 19 marca 2010 r., II PZ 5/10, LEX nr 583798 oraz wyrok z dnia 16 maja 2007 r., III CSK 56/07, LEX nr 334985). Odrzucenie skargi o wznowienie postępowania nie może natomiast nastąpić w przypadku gdy podstawa ta istnieje, ale jest merytorycznie nieuzasadniona (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2007 r., III UZ 9/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 303). Sąd Apelacyjny nie uznał, że skarga jest niedopuszczalna, ale ocenił, że wskazana w niej podstawa wznowienia - chociaż sformułowana w sposób określony w art. 401 pkt 2 k.p.c. - w rzeczywistości nie istnieje, gdyż po pierwsze - skierowane do skarżącego zawiadomienie o terminie rozprawy apelacyjnej wyznaczonej na dzień 10 lutego 2010 r. zostało adresowane na wskazany przez niego adres „Poste Restante” i nie zostało podjęte w terminie,

czego skutkiem było pozostawienie tego zawiadomienia w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia stosownie do art. 136 § 2 k.p.c., a po drugie - skarżący zrezygnował z ustanowionego pełnomocnika z urzędu i samodzielnie podejmował czynności w sprawie.

Zgodnie z art. 402 pkt 2 k.p.c., można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności między innymi wtedy, gdy strona wskutek naruszenia przepisów prawa była pozbawiona możliwości działania. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że w powołanym przepisie chodzi o takie pozbawienie strony możliwości działania, które utożsamiane jest z podstawą nieważności postępowania określoną w art. 379 pkt 5 k.p.c., a więc gdy wskutek wadliwego działania sądu doszło do całkowitego pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, czyli gdy znalazła się ona w takiej sytuacji, która uniemożliwiła - wbrew jej woli - popieranie przed sądem dochodzonych żądań lub obronę przed zarzutami strony przeciwnej (por. postanowienie z dnia 9 sierpnia 2005 r., IV CK 57/05, LEX nr 604050 i z dnia 26 września 2008 r., V CZ 55/08, LEX nr 590293 i orzeczenia w nich powołane).

Nieprzyznanie fachowego pełnomocnika z urzędu może być w niektórych przypadkach kwalifikowane jako powodujące nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, ale tylko wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieporadność i nie podejmuje stosownych działań procesowych. Natomiast sam fakt istnienia choroby psychicznej lub fizycznej strony - na którą to okoliczność powołuje się skarżący - niewpływający na możliwość prawidłowego prowadzenia sprawy, nie uzasadnia konieczności uwzględnienia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Wskazuje na to treść art. 117 § 4 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 19 kwietnia 2010 r., zgodnie z którym sąd uwzględnia wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli jego udział w sprawie uzna za potrzebny. W konsekwencji odmowa żądaniu ustanowienia pełnomocnika z urzędu uzasadnianemu wyłącznie powołaniem się na występujące schorzenia psychiczne i fizyczne, przy braku - jak w sprawie, w której wniesiona została skarga o wznowienie postępowania - podstaw do stwierdzenia u strony nieporadności w prowadzeniu procesu, nie powoduje nieważności postępowania z uwagi na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw (por. wyroki

Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09, LEX nr 678016 oraz z dnia 12 maja 2010 r., I UK 19/10, LEX nr 603408), a w konsekwencji nie mieści się w podstawie wznowienia określonej w art. 401 pkt 2 k.p.c.

Przejawem nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości działania może być również sytuacja, w której strona w następstwie niezawiadomienia jej o terminie rozprawy apelacyjnej poprzedzającej wydanie prawomocnego wyroku, nie mogła wziąć w niej udziału. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że przepisy o doręczeniach mają charakter obligatoryjny i wyłączają swobodę w tym zakresie. Nie można więc uznać doręczenia za skutecznie dokonane, jeżeli nie nastąpiło według reguł przewidzianych w art. 131 i następnych Kodeksu postępowania cywilnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 155/07, LEX nr 485892). Uwzględniając stan prawny obowiązujący w dacie wydania wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania należy wskazać, że stosownie do art. 135 k.p.c. doręczenia dokonywa się w mieszkaniu, w miejscu pracy lub tam, gdzie się adresata zastanie (§ 1), a na wniosek strony doręczenie pisma sądowego przesłanego pocztą może być dokonane na wskazany przez stronę adres skrytki pocztowej, poprzez złożenie go w placówce pocztowej operatora publicznego i umieszczeniu zawiadomienia o tym w skrytce pocztowej adresata (§ 2). Z przepisem tym koresponduje § 71 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 249 ze zm.), w myśl którego jeżeli adresat podał jako adres do korespondencji tylko numer skrytki pocztowej, zawiadomienie o nadejściu przesyłki sądowej może być dokonane również za pośrednictwem tej skrytki. Stosownie do art. 136 § 4 k.p.c. strona, która zgłosiła wniosek o dokonywanie doręczeń na adres oznaczonej skrytki pocztowej, ma obowiązek zawiadamiać sąd o każdej zmianie tego adresu, przy czym przepisy § 2 i 3 stosuje się odpowiednio, co między innymi oznacza, że w razie zaniedbania tego obowiązku przez stronę pismo pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że nowy adres jest sądowi znany. Z kolei w myśl art. 139 § 1 k.p.c. w razie niemożności doręczenia w sposób przewidziany w artykułach poprzedzających, pismo przesłane pocztą należy złożyć w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w drzwiach

mieszkania adresata lub w oddawczej skrzynce pocztowej. Przywołane wyżej przepisy w pierwszej kolejności wskazują, że art. 136 § 2 k.p.c. odnosi się do przypadku nieujawnienia zmiany adresu strony, natomiast art. 139 § 1 k.p.c. dotyczy doręczenia zastępczego przez awizo. W tej ostatniej sytuacji za datę doręczenia pisma złożonego w urzędzie pocztowym przyjmuje się datę jego odebrania przez adresata lub datę, w której upłynął termin do odbioru pisma, określony w § 9 obowiązującego do dnia 20 października 2010 r. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 62, poz. 697 ze zm.). Oznacza to, że przepisy postępowania nie przewidują możliwości uznania za doręczenie zastępcze nieodebrania przez adresata nadanego na „poste restante” pisma sądowego w 14-dniowym terminie odbioru biegnącym od dnia następnego po dniu nadejścia przesyłki do placówki oddawczej. O nadejściu przesyłki i możliwości jej odebrania w urzędzie pocztowym adresat taki nie jest zawiadamiany w sposób określony w tych przepisach (por. także § 38 ust. 1 i 3 pkt 1 i 2 w związku z § 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 9 stycznia 2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych, Dz.U. Nr 5, poz. 34 ze zm.).

Skoro zatem skarżący twierdzi, że nie został zawiadomiony o terminie rozprawy apelacyjnej wyznaczonej na 10 lutego 2010 r., z protokołu tej rozprawy jednoznacznie wynika, że Sąd Apelacyjny nie dysponował zwrotnym poświadczeniem odbioru zawiadomienia, a mimo to odroczył ogłoszenie wyroku na 24 lutego 2010 r., a nadto uznał - w terminie publikacyjnym - nieodebranie przez skarżącego zawiadomienia o terminie rozprawy wysłanego na „poste restante” za równoznaczne z jego skutecznym doręczeniem, to nie można uznać, że skarga nie została oparta na ustawowej podstawie wznowienia.

Z tych względów zażalenie podlega uwzględnieniu na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z odpowiednio stosowanym art. 398¹⁶ k.p.c.

Sąd Apelacyjny winien mieć na uwadze, że od wyroku z dnia 24 lutego 2010 r. została również wniesiona skarga kasacyjna, przyjęta do rozpoznania postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UK 327/10. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że w razie jednoczesnego wniesienia

skargi o wznowienie postępowania i skargi kasacyjnej w pierwszej kolejności powinna być rozpoznana ta ostatnia, już tylko dlatego, iż w wypadku gdy w wyniku skargi kasacyjnej dochodzi do uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, postępowanie ze skargi staje się zbędne i niedopuszczalne wskutek wystąpienia przesłanki następczej w postaci braku zakończenia postępowania (por. postanowienie z dnia 5 lutego 2010 r., III CZ 67/09, LEX nr 686069).